

الهی

الهی. خدای من، خدایا
 بی‌همتا. کسی که شریک ندارد، یکتا، یگانه
 شنونده. کسی که می‌شنود، شنوا ≠ ناشنوا
 خطا. اشتباه، لغزش ≠ صواب، کار درست
 عنایت. توجه
 فرسود. کم شد ≠ افزود
 وابستم. تکیه کردم، توکل کردم
 یکتا. یگانه، تنها
 بیننده. کسی که می‌بیند، بینا ≠ نابینا
 پذیرنده. کسی که می‌پذیرد = پذیرا
 عطا. بخشش، فضل
 کاست. کم شد
 نومید. کسی که امید ندارد، مأیوس ≠ امیدوار

انواع کلمه از نظر ساختمان (نوع ساخته شدن)

کلمه‌ها از نظر ساختمان به سه گروه تقسیم می‌شوند.

- 1- کلمه‌های ساده. کلمه‌هایی هستند که فقط از یک بخش با معنی ساخته شده‌اند و قابل تجزیه و ترکیب به چند بخش نیستند. مانند: گل، درخت، خانه، کتاب، کوه، دشت و ...
 - 2- کلمه‌های مرکب. کلمه‌هایی هستند که از دو یا چند بخش با معنی ساخته شده‌اند و قابل ترکیب به دو یا چند بخش با معنی هستند. مانند: رودخانه، سفیدرود، سربازخانه، تیزهوش، پیامبر، مدرسه‌ساز و ...
 - 3- کلمه‌های مشتق. کلمه‌هایی هستند که از یک بخش با معنی و یک بخش بی‌معنی به نام «وند» ساخته شده‌اند. وندها به سه گروه تقسیم می‌شوند.
- الف. «پیشوند»: بخش بی‌معنایی است که پیش از کلمه‌ی با معنی آورده می‌شود. مانند: با ادب، ناراحت، بی‌سواد، برآمد، فرو رفت و ...

ب. «پسوند»: بخش بی‌معنایی است که پس از کلمه‌ی با معنی آورده می‌شود. مانند: آموزگار، کوهستان، ثروتمند، خطرناک، حافظیه و ...

ج. «میانوند»: بخش بی‌معنایی است که بین دو کلمه‌ی با معنی آورده می‌شود. مانند: رفت و آمد، رنگارنگ، سراسر، گفت و گو و ...

واژه‌آموزی

«ساختن اسم جدید با پسوند (ه)»

در زبان فارسی با اضافه کردن پسوند (ه) به بعضی اسم‌ها، می‌توانیم اسم با معنی جدید بسازیم (پسوند (ه) به اسم جدید معنای شباهت اضافه می‌کند) مانند.

چشم + ه = چشمه (شبیه چشم)

دست + ه = دسته (شبیه دست)

لب + ه = لبه (شبیه لب)

دندان + ه = دندان (شبیه دندان)

گوش + ه = گوشه (شبیه گوش)

دامن + ه = دامنه (شبیه دامن)

گردن + ه = گردنه (شبیه گردن)

نکته‌ها

«ساختن صفت فاعلی با پسوندهای (الف و ـ نده)»:

با اضافه کردن پسوند (ـ نده و الف) به بعضی از کلمه‌های با معنی (بُن مضارع) می‌توانیم صفت جدید بسازیم، صفت‌هایی که بر شخص انجام دهنده‌ی کار دلالت می‌کنند و صفت فاعلی نامیده می‌شوند؛ مانند.

شنو + ـ نده، شنو + ـ شنونده و شنوا (کسی که می‌شنود)

بین + ـ نده، بین + ـ بیننده و بینا (کسی که می‌بیند)

گوی + ـ نده، گوی + ـ گوینده و گویا (کسی که می‌گوید)

جوی + ـ نده، جوی + ـ جوینده و جویا (کسی که می‌جوید)

دان + ـ نده، دان + ـ داننده و دانا (کسی که می‌داند)

خز + ـ نده، خز + ـ خزننده (کسی که می‌خزد)

ران + ـ نده = راننده (کسی که می‌راند)

الف: «بن مضارع»

بُن مضارع، ریشه‌ی اصلی فعل مضارع است. اگر مصدر فعل را امری کنیم و حرف (ب) را از ابتدای آن برداریم، بن مضارع به دست می‌آید؛ مانند.

خوردن ← بخور ← خور

رفتن ← برو ← رو

خوابیدن ← بخواب ← خواب

ب: «تشبیه»

گاهی شاعران و نویسندگان در متن خود از تشبیه استفاده می‌کنند و کلام خود را زیبا می‌کنند؛ «تشبیه» یعنی شبیه کردن دو چیز یا دو کس به یک‌دیگر که دارای ویژگی مشترکی باشند و بین آن‌ها رابطه‌ی شباهت وجود داشته باشد، مانند تشبیه شهید به گل شقایق به خاطر سرخ بودن.

«شهید چون شقایق سرخ است.»

و یا تشبیه عنایت خدا به کوه به خاطر استوار بودن و فضل خدا به دریا به خاطر وسیع بودن.

«الهی، عنایت تو کوه است و فضل تو دریا...»

پ: «سجع و نثر مسجع»

به کلمه‌هایی که دارای وزن و یا حرف و حروف مشترک هستند و در نثر به کار می‌روند و نثر را موزون و آهنگین و مسجع می‌کنند، سجع می‌گویند. سجع مانند قافیه در شعر است. مبدع نثر مسجع خواجه عبدالله انصاری است و سعدی نیز در پیروی از او کتاب گلستانش را به نثر مسجع نوشته است؛ مانند.

الهی یکتای بی‌همتایی، بر همه چیز بینایی، در همه حال دانایی.

الهی خود را از همه به تو وابستم، نومیدم مساز بگیر دستم.

نان خود خوردن و نشستن به که کمر زرین بستن و خدمت ایستادن.

«منادا»

به اسمی که مورد صدا و خطاب ما قرار می‌گیرد منادا می‌گویند. در چنین حالتی، پیش از اسم یکی از کلمه‌های «ای»، «آی»، «یا» و «آهای» می‌آید و یا پس از اسم «الف ندا» قرار می‌گیرد؛ مانند.

ای خدای مهربان

آهای بچه

یا علی

حافظا

گاهی منادا با تغییر آهنگ صدا شناخته می‌شود و با کلمه‌ی ندا نمی‌آید؛ مانند. هنوز مردم نام آرش را با افتخار صدا می‌کنند. آرش! آرش!

«منادا» یکی از انواع شبه جمله‌هاست و در شمارش جمله یک جمله‌ی کامل حساب می‌شود.

نام شعر. خدا

نام شاعر. ناصر علی اکبر سلطانی

قالب شعری. چهار پاره

قالب چهار پاره

«چهار پاره» مجموعه‌ای از چند دوبیتی که به ظاهر جدا و مستقل هستند اما از نظر معنایی به هم وابسته و مربوط هستند و در همه‌ی دو بیت‌های مستقل فقط مصراع‌های زوج دارای ردیف و قافیه هستند. موضوع قالب چهارپاره آزاد است و برای سرودن هر موضوعی به کار می‌رود، مخصوصاً موضوعات سیاسی و اجتماعی. شکل چهارپاره را می‌توان این گونه ترسیم کرد.

×	_____	_____
×	_____	_____
□	_____	_____
□	_____	_____
○	_____	_____
○	_____	_____

تو خدای بی شریکی تو یگانه‌ای و دانا
معنی. خداوندا تو خدایی هستی که شریکی برای تو نیست و بر احوال همه‌ی بندگان دانا هستی.
تو چه خوب و مهربانی تو که پاکی و توانا
معنی. تو چه خدای خوب و مهربانی هستی، خدایی که پاک و قادر به انجام هر کاری است.

تو در آن زمان که نامی ز جهان نبود، بودی
معنی. خدایا تو خدای ازلی هستی زیرا زمانی که حتی نام و نشانی از دنیا نبود، تو وجود داشتی.
در بسته‌ی جهان را به جهانیان گشودی
معنی. خدایا تو بودی که آفرینش را رقم زدی و در بسته‌ی دنیا را به روی مردم جهان باز کردی.

تو به گوش ابر خواندی که از آسمان بیارد
معنی. تو به ابرهای آسمان فرمان دادی که باران خود را از آسمان بر زمین بیارد.
تو به آفتاب گفتی به زمین قدم گذارد
معنی. خداوندا، تو به آفتاب دستور دادی که به زمین بتابد و جهان را روشن کند.

تو به چشمه یاد دادی ز دل زمین بجوشد
 معنی. تو به چشمه یاد دادی که از دل زمین بجوشد و دیگران را سیراب کند.
 به گیاه تشنه گفتی که از آب آن بنوشد
 معنی. تو به گیاه تشنه آموختی که از آب چشمه‌ها بنوشد و سیراب شود.

تو به زاله امر کردی که به برگ گل نشیند
 معنی. تو به شبنم دستور دادی که به روی برگ گل بنشیند.
 به خزان اجازه دادی که گل از چمن بچیند
 معنی. خدایا تو به فصل پاییز این اجازه را دادی که گل‌های چمن را بچیند و پرپر کند.

به هزار نقش زیبا گل و سبزه را کشیدی
 معنی. تو با هزاران نقاشی قشنگ، گل‌ها و سبزه‌ها را بر صفحه‌ی روزگار نقش زدی (آنها را آفریدی).
 شب و روز و کوه و دریا همه را تو آفریدی
 معنی. خدایا، تو شب و روز و کوه و دریا و هرچه در جهان است را خلق کردی.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

- 1 در متن زیر چند «صفت فاعلی» به کار رفته است؟
 «الهی، یکتای بی‌همتایی، بر همه چیز بینایی، در همه حال دانایی، خدایا، ای داننده‌ی رازها، ای شنونده‌ی آوازا، ای بیننده‌ی نمازها...»
 (1) چهار صفت فاعلی (2) پنج صفت فاعلی (3) شش صفت فاعلی (4) هفت صفت فاعلی
- 2 «ساختمان» کدام کلمه با بقیه‌ی کلمه‌ها متفاوت است؟
 (1) لبه (2) خانه (3) دسته (4) چشمه
- 3- در کدام گزینه «تشبیه» به کار رفته است؟
 (1) شب و روز و کوه و دریا، همه را تو آفریدی (2) به هزار نقش زیبا، گل و سبزه را کشیدی
 (3) تو خدای بی‌شریکی، تو یگانه‌ای و دانا (4) تو در آن زمان که نامی ز جهان نبود، بودی
- 4 عبارت زیر «چند جمله» است؟
 «الهی، خود را از همه به تو وابستم، نومیدم مساز، بگیر دستم.»
 (1) دو جمله (2) سه جمله (3) چهار جمله (4) پنج جمله
- 5- «مبدع» نثر مسجع چه کسی بود؟
 (1) سعدی شیرازی (2) خواجه عبدالله انصاری
 (3) حافظ شیرازی (4) خیام نیشابوری
- 6- کدام یک از کتاب‌های زیر به «نثر مسجع» نوشته شده است؟
 (1) بوستان سعدی (2) تذکرة الاولیاء عطار (3) گلستان سعدی (4) فیه ما فیه مولوی
- 7- در متن زیر چند «منادا» به کار رفته است؟
 «خدایا، ای داننده‌ی رازها، ای شنونده‌ی آوازا، ای بیننده‌ی نمازها، ای پذیرنده‌ی نیازها، از بنده خطا آید و از تو عطا.»
 (1) سه منادا (2) چهار منادا (3) پنج منادا (4) شش منادا
- 8- «ساختمان» کدام کلمه متفاوت است؟
 (1) زیبا (2) دانا (3) سارا (4) پویا
- 9- کدام کلمه با «پیشوند» ساخته شده است؟
 (1) شنونده (2) دانا (3) گفت‌وگو (4) نومید
- 10 «رابطه‌ی» کلمه‌ها در کدام گزینه متفاوت است؟
 (1) فضل و عطا (2) فرسود و کاست (3) خطا و اشتباه (4) عنایت و محبت
- 11- «معنی» پسوند (ه) در کدام گزینه متفاوت است؟
 (1) دماغه (2) لبه (3) تابه (4) دامنه
- 12- شعر خدا در چه «قالبی» سروده شده است؟
 (1) غزل (2) قصیده (3) چهارپاره (4) شعر نو

13- «قرار گرفتن قافیه» در قالب چهارپاره چگونه است؟

- (1) هر دو مصراع دارای قافیه‌ی مشترک است. (2) فقط مصراع‌های فرد قافیه دارند.
- (3) فقط مصراع‌های زوج قافیه دارند. (4) مصراع اول با مصراع‌های زوج قافیه دارد.

14- «موضوع» قالب چهارپاره چیست؟

- (1) عاشقانه است. (2) وصف طبیعت است.
- (3) اخلاقی است. (4) موضوع آن آزاد است.

15- شعر «خدا» از کدام شاعر است؟

- (1) قیصر امین‌پور (2) ملک‌الشعراى بهار
- (3) ناصرعلی‌اکبر سلطانی (4) محمدجواد محبت

16- متن «درس الهی» برگرفته از کدام کتاب است؟

- (1) گلستان سعدی (2) بهارستان جامی
- (3) مناجات‌نامه خواجه عبدالله انصاری (4) تذکرة الاولیاء عطار نیشابوری